

ממצאי סקר בנושא:

תפיסת המחקר בתחום המש"ה

בעיני בעלי תפקידים ברשויות

המקומיות

תקציר מנהלים

מוגש על ידי מכלול
יחידת הערכה ומחקר
קרן שלם

מכלול - יחידת הערכה ומחקר
קרן שלם לפיתוח שירותים לאדם עם
מוגבלות שכלית התפתחותית
ברשויות המקומיות

חוקרת ראשית: ד"ר עדי לוי-ורד
עוזרת מחקר: גב' נגה חן

שותפה לביצוע הסקר:

שרון גנות, מנהלת ידע ושותפויות, קרן שלם.

יוני, 2019

קרן שלם/2019/257

תקציר מנהלים

הקדמה

סקר זה נולד מתוך מחקר איכותני רחב היקף ביוזמתה של קרן שלם ([ראה קישור](#)), אשר עסק במידת התרומה, האימפקט ו/או האפקטיביות של השקעת הקרן לאורך שנים בתחום המחקר, וכן תרומתם של המחקרים בהם היא תמכה בתחום המוגבלות השכלית. במסגרת המחקר נערך מיפוי של המחקרים שהובאו לדיון בפני וועדת המחקר של קרן שלם במהלך השנים, בהיבטים שונים כגון: תכנים ונושאים, תקציב, חוקרים, כמות האזכורים של המחקרים בתמיכתה ועוד. כמו כן, נערכו ראיונות עומק עם מומחים ובעלי עניין כדי לקבל תמונה על תפיסותיהם לגבי תרומת מחקרים אלו וכן לגבי תפיסת עצם התמיכה במחקר כאחד מתפקידיה של הקרן. בעקבות ממצאי המחקר, נערך מפגש חשיבה מקצועי עם השותפים לדרך, ובו דנו בשאלות אחדות שהקרן סימנה לקראת תיקוף ועדכון מדיניותה בנושא התמיכה במחקר. במפגש זה הועלתה ההצעה לערוך סקר בקרב אנשי המקצוע בלשכות הרווחה והשירותים החברתיים בכלל הרשויות בארץ, על מנת ללמוד מהם על הצרכים למחקרים יישומיים שיוכלו לשרתם בצורה מיטבית, ולשפר את איכות השירות הניתן לאנשים עם מוגבלות שכלית והסובבים אותם. מסמך זה מציג את ממצאי הסקר שנערך ברבעון הראשון של שנת 2019.

מתודולוגיה

- א. מטרת הסקר: ללמוד על צרכי הרשויות בהיבט המחקרי. כלומר, אלו תחומי מחקר עשויים לעניין את נציגי הרשויות המקומיות, לסייע או לתרום בשיפור השירותים הניתנים לאוכלוסייה עם מוגבלות שכלית התפתחותית ברשות.
- ב. שאלון הסקר: השאלון כמותני ברובו, כלל שאלות לדירוג לגביי מידת תרומת ממצאי המחקרים בתחום המש"ה לשדה העבודה עם אוכלוסייה זו ולגביי מידת ההתעדכנות במחקרים חדשים בתחום. כמו כן, למשיבים הוצגה רשימת תחומים אשר נחקרו בעשור האחרון בתמיכת קרן שלם ולגביי כל תחום מחקר, המשיבים התבקשו לענות (כן/לא) האם הוא עשוי לעניין ולסייע בלמידה ושיפור השירותים שהם מעניקים לאנשים עם מוגבלות שכלית. בנוסף, נשאלו המשיבים האם היו מוכנים (כן/לא) להיות שותפים וללוות מחקר. לבסוף, הוצגה שאלה פתוחה המזמינה את המשיבים להציע תחומי מחקר נוספים, בנוסף לאלו שהוצגו, שבעיניהם כדאי לחקור על מנת לסייע לרשות בפיתוח שירותים ובקבלת החלטות.
- ג. אופן איסוף הנתונים: הסקר לבעלי התפקידים ברשויות המקומיות נשלח באמצעות פנייה להשתתפות באמצעות המייל. הסקר הועבר באופן מקוון באמצעות גוגל-פורם. הנתונים נאספו ונותחו על ידי צוות יחידת מכלול. ([ראה קישור לשאלון המקוון](#)).

ד. אוכלוסייה ומדגם: בסקר השתתפו 122 בעלי תפקידים מ-84 רשויות המקומיות: מנהלי תחום רווחה, מנהלי תחום שיקום ונכויות, מנהלי אגף, מרכזי תחום מש"ה, עו"ס תחום מש"ה. כמחצית מהרשויות היו עיריות, 20% מועצות אזוריות ו-27% מועצות מקומיות. כמו כן, ב-76% מהרשויות רוב של החברה היהודית ובכ-24% רוב של החברה הערבית (כולל את החברה הדרוזית והבדואית).

מצאים

תפיסת המשיבים את תרומת המחקר בתחום המש"ה

- ⊗ כלל 120 המשיבים מצאו כי למחקר בתחום המש"ה תרומה במידה מסוימת: כ-68% השיבו כי המחקר בתחום המש"ה תורם במידה רבה, כ-28% מהמשיבים השיבו כי הוא תורם במידה בינונית ואילו 4% חשו כי הוא תורם במידה מועטה בלבד.
- ⊗ בהתבוננות בחלוקה לפי סוג הרשות (עירייה/מ.מקומית/מ.אזורית. כל רשות נספרה פעם אחת), נמצא כי בקרב העיריות, 80% מהמשיבים תופסים כי המחקר בתחום המש"ה תורם במידה רבה, 18% במידה בינונית ו-2% במידה מועטה בלבד. בקרב המועצות המקומיות, 65% תופסים את המחקר בתחום כתורם במידה רבה ו-35% במידה בינונית. בקרב המועצות האזוריות, 44% מהמשיבים תופסים את המחקר כתורם במידה רבה, 38% במידה בינונית ו-19% במידה מועטה.
- ⊗ בהתבוננות בחלוקה לפי סוג החברה ברשות (יהודית/ערבית) מתוך 89 משיבים מהחברה היהודית, 67% מצאו כי המחקר בתחום המש"ה תורם במידה רבה, 28% מצאו כי הוא תורם במידה בינונית ו-5% חשבו כי הוא תורם במידה מועטה בלבד. בקרב 23 המשיבים מהחברה הערבית, 70% מצאו כי המחקר בתחום תורם במידה רבה, ו-30% במידה בינונית.

הסקמה להיות שותפים בליווי מחקר

- ⊗ בקרב כלל המשיבים כמחצית השיבו כי היו מוכנים להיות שותפים וללוות מחקר וכמחצית השיבו שלא.
- ⊗ בחלוקה לפי סוג חברה, נמצא כי מתוך 86 משיבים מהחברה היהודית, כמחצית היו מוכנים ללוות מחקר וכמחצית לא. בקרב 23 המשיבים מהחברה הערבית, נמצא כי 61% מהם היו מוכנים להיות שותפים וללוות מחקר ו-39% השיבו שלא.

התעדכנות במחקרים חדשים בתחום המש"ה

- ⊗ כשנשאלו כלל המשיבים באיזה מידה הם מתעדכנים במחקרים חדשים התחום המש"ה, 7% מהם טענו כי הם מתעדכנים במידה רבה, 48% במידה בינונית, 41% במידה מועטה ואילו 5% אינם מתעדכנים כלל.
- ⊗ בהתבוננות לפי סוג חברה, מתוך 90 משיבים מהחברה היהודית, 6% מתעדכנים במידה רבה, 47% במידה בינונית, 42% במידה מועטה ו-6% כלל לא מתעדכנים. בקרב 23 המשיבים מהחברה הערבית, 9% מתעדכנים במידה רבה, 57% במידה בינונית, 30% במידה מועטה ו-4% כלל לא מתעדכנים.

מענה המשיבים על השאלה "האם תחום המחקר (הספציפי) עשוי לסייע בלמידה ושיפור השירותים עבור אנשים עם מש"ה?"

- ⊗ למשיבים הוצגה רשימת תחומים שנערכו בעשור האחרון על ידי חוקרים שקיבלו את תמיכת קרן שלם והם נשאלו לגבי כל תחום מחקר, האם הוא עשוי לסייע בלמידה ושיפור השירותים עבור אנשים עם מש"ה. התחומים הבולטים ביותר אותם מצאו 95% ומעלה מהמשיבים כמסייעים היו 'משפחתו של האדם עם מש"ה', 'שילוב בקהילה', 'שירותים ייעודיים עבור אנשים עם מש"ה' (חינוך, פנאי, תעסוקה, דיור) ו'התמודדות אנשים עם מש"ה בהיבט הרגשי- נפשי והקוגניטיבי'. תחומי המחקר אשר נמצאו כעשויים לסייע על ידי מעל 80% מהמשיבים היו 'חקיקה וזכויות של אנשים עם מש"ה', 'עמדות ותפיסות חברתיות עלפי אנשים עם מש"ה', 'היבטים התפתחותיים ומאפיינים על פי גיל ורמת מוגבלות' ו'הערכת שיטות תמיכה וטיפול שונות'. לבסוף 50% מהמשיבים מצאו את תחום ה'מגזרים בחברה' כעשוי לסייע.
- ⊗ בבדיקת ההבדלים בין תשובות הנחקרים לפי סוג החברה, נמצא דמיון רב בדפוס המענה על מרבית נושאי המחקר השונים. זאת פרט לנושאים 'היבטים התפתחותיים ומאפיינים על פי גיל ורמת מוגבלות', 'דמות המטפל/מדריך העובד במסגרות לאנשים עם מוגבלות' ו'התמודדות אנשים עם מש"ה בהיבט הפיזיולוגי' בהם נמצא כי מידת ההתעניינות גבוהה בכ-10% ומעלה מהמשיבים המשתייכים לחברה הערבית לעומת החברה היהודית.
- ⊗ בבדיקת ההבדלים בין תשובות הנחקרים לפי סוג הרשות, נמצא גם כן דמיון רב בדפוס המענה על מרבית נושאי המחקר השונים. זאת פרט לנושאי 'עמדות ותפיסות חברתיות כלפי אנשים עם מש"ה' בו מצאו המשיבים מהמועצות המקומיות עניין רב יותר, וכן הנושאים 'היבטים התפתחותיים ומאפיינים על פי גיל ורמת מוגבלות' ו'דמות המטפל/מדריך העובד במסגרות לאנשים עם מוגבלות' בהם מצאו המשיבים מהמועצות המקומיות והעיריות עניין רב יותר מהמשיבים המשתייכים למועצות האזוריות.

נושאי מחקר נוספים אשר לדעת המשיבים כדאי לחקור ועשויים לסייע לרשות בפיתוח שירותים או

בקבלת החלטות

- ⊗ 48 מכלל המשיבים הציעו נושאי מחקר נוספים מתוכם 39 משיבים משתייכים למועצות מהחברה היהודית ו-9 משיבים מהמועצות המשתייכות לחברה הערבית/דרוזית/בדואית. התייחסויותיהם של המשיבים קובצו לקטגוריות מחקר. נמצא כי בקרב החברה היהודית, 11 מהמשיבים מוצאים כי יש לחקור את תחום המיניות, 7 הציעו לחקור נושאים הקשורים להיבטים התנהגותיים, 6 את התמודדות אנשים עם מש"ה בפריפריה ו-5 הציעו את נושא הזוגיות והקמת משפחה בקרב אנשים עם מש"ה וכן את נושא פיתוח השירותים עבור אנשים עם מש"ה. עוד נושאים שעלו בקרב החברה היהודית הם: תחלואה כפולה, היבטים בירוקרטיים ומשפטיים, מש"ה- הגיל השלישי, הערכות מסגרות חוץ ביתיות, שימוש באמצעי הבעה ויצירה, תפיסות ועמדות משפחתיות בקרב מגזרים בחברה, קידום הבריאות והיבטים כלכליים. בקרב החברה הערבית, 4 משיבים הציעו שיש לחקור עוד את תחום הזוגיות והקמת המשפחה וציינו גם את תחום התפיסות ועמדות חברתיות משפחתיות בקרב מגזרים בחברה, תפיסות ועמדות של בעלי תפקידים ברשויות, הערכת מסגרות

חוץ ביתיות, שימוש באמצעי הבעה ויצירה, קידום הבריאות ופעילו גופנית כמקדמת ערכים חברתיים.

מסקנות והמלצות להמשך

ממצאי הסקר הוצגו בקרן שלם (ב- 19/6/19) בנוכחות צוות מנהל התחומים בקרן שלם, מנהל התחום במנהל המוגבלויות, ומדגם מצומצם של נציגי הרשויות. בדיון שהתקיים במפגש זה עלו ממצאים עיקריים, מסקנות והמלצות להמשך:

- ✓ בסקר נמצא כי נציגי הרשויות חושבים כי המחקר בתחום המש"ה הינו בעל תרומה במידה רבה. יחד עם זאת, עלה לדיון מהי ההיתכנות ליישום מחקרים אלו בהיותם חומר גלם מבחינת משאבים, תקציב וכו'.
- ✓ מתוך הדיון, ומתוך התייעצות עם נציגי הרשויות, עולה כי קריאת תוצרי המחקר מעניינים את בעלי התפקידים כאשר הנושאים רלוונטיים מבחינה יישומית באותה העת.
- ✓ בהמשך לכך, מתוך נושאי המחקר שהוצגו למשיבים, ארבעת שנבחרו בשכיחות הגבוהה ביותר כעשויים לסייע בשיפור ולמידה עבור אנשים עם מש"ה הם: 'משפחתו של האדם עם מש"ה', 'שילוב בקהילה', 'שירותים ייעודיים עבור אנשים עם מש"ה' ו'התמודדות אנשים עם מש"ה בהיבט רגשי-נפשי וקוגניטיבי'. אכן נראה כי נושאים אלו הכי פרקטיים ומעסיקים את נציגי הרשויות בעבודתם היומיומית. זאת ועוד, על אף שנראה כי נושאים אלו כבר נחקרו בעבר, עלה הצורך להבין באופן דקדקני יותר מה חסר בחקירת כל נושא.
- ✓ נושא המחקר 'היבטים התפתחותיים' נמצא כי מעניין ומעסיק יותר את החברה הערבית לעומת החברה היהודית. ההסבר עשוי להיות טמון בכך שיישובים בהם רוב של חברה ערבית עדיין מתפתחים בתחום ועסוקים בפיתוח שירותים עבור אנשים עם מש"ה לעומת רשויות מבוססות יותר שלרוב החברה היהודית משתייכת אליהם, בהם כבר קיימים שירותים מפותחים.
- ✓ מבחינת קטגוריות מחקר נוספות מרכזיות שעלו מהצעות המשיבים, נמצא כי נושאי המינויות, זוגיות והקמת משפחה הם הדומיננטיים ביותר. ממצאים אלו מתיישרים עם כך שנושאים אלו שכיחים כיום בדיוני השולחן העגול במנהל המוגבלויות ('הזכות ההורות', הדרכת הורות במכון אדלר, ליווי הורים וחיזוק ההורות אצל אנשים עם מוגבלות, הכנה להורות) ובמקביל נראה כי אלו גם הנושאים שהכי מעסיקים את נציגי הרשויות בעבודתם בשטח. זאת ועוד, על אף המספר הנמוך של משיבי הסקר שצינו את נושא ההזדקנות כתחום מחקר מעניין, עולה מנציגי הרשויות שנושא זה הינו מעסיק את העו"סים ברשויות. כמו כן, עולה כי נושא ההתנהגות המאתגרת מחייב גם כן עוד התייחסות.
- ✓ הוסכם כי נושאי המחקר שהועלו על ידי המשיבים, מעסיקים אותם בלי קשר לחקירתם בלבד, אלא בעיקר על פי מה שמעסיק אותם בשטח ויעזור להם בעבודתם. יחד עם זאת, יש צורך בבסיס המחקר כנוסחת עבודה, כחלק מסך של פעולות שיביאו לידיע וכלים על מנת לפתח מדיניות, שירותים וכדומה.

- לסיכום, הוחלט כי בקול הקורא הבא של קרן שלם למחקר, יוצעו שלושת התחומים הבאים (מעצם היותם הנושאים השכיחים ביותר ואלה הרלוונטיים לשטח):
 1. מיניות/זוגיות והקמת משפחה
 2. היבטים התנהגותיים
 3. פיתוח שירותים לאנשים עם מוגבלות בפריפריה
- ✓ על מנת להאיר מחדש נושאים אלו, מומלץ לבחון אותם מזוויות ראייה רחבות של דיסציפלינות מגוונות, כלומר, מעבר למקצועות הטיפול והחינוך יש לפנות גם לחוקרים בתחום הכלכלה, תכנון ערים, אדריכלות, סוציולוגיה/אנתרופולוגיה וכד'. לכן תינתן עדיפות לתחומי דעת אקדמאיים שונים מאלה שבאו לידי ביטוי עד היום.
- ✓ לבסוף, יש לשים דגש על מידת היישומיות והייתכנות של המחקרים המוצעים.